

algestemd. Men herinnere zich voorts ons protest tegen de subsidieering van de dramatische kunst, waarvan ons christenvolk niets moest hebben, doch ook hierin kreeg links z'n zin. Vervolgens mag niet vergeten worden, welke bejegening Rutgers is ten deel gevallen, toen hij bij de herziening van de kieswet, pogingen in het werk stelde om aan de bezwaren onzer vrouwen tegen de oefening van het stemrecht tegemoet te komen. Ten vierde wil ik ook nog opmerken, dat bij de sociale wetten meer naar links dan naar rechts is gekeken, en eindelijk is er in het heengaan van minister de Vries nog een wrong, die ons onverklaarbaar blijft.

Er is voor hen, die zich bezwaard gevoelen, voldoende oorzaak.

De Sneeker motie mag het wat kras zeggen, maar in deze klachten schuilt een waarheid, die niet te loochenen valt, en dan hebben onze Eriksen goed gedaan door ook te wijzen op enkele donkere plekken in ons partijleven. Want die zijn er ook. We willen allermindst de voorrechten wegdoezelen, die God ons geeft, en erkennen dankbaar, dat het licht het verre van de schaduw wint, doch de schaduw moet ook gezien worden, en het verzwijgen van misstanden zou een onverantwoordelijke struisvogelpolitiek zijn. En dan kan niet verheeld, dat het oude elan van vroeger niet meer gevonden wordt. De principiële overtuiging is niet zoo sterk als in verledene tijden. Wij weten soms niet wat we willen; de ééne lijn ontbreekt op punten, waarin eenstemmigheid christenplicht is, en zelfs bij onze afgevaardigden in het Parlement is meer dan eens een verschil in meening merkbaar, dat nu ja nog niet behoeft te verontrusten, maar ons toch tot nadenken stemt.

Laten we toch in dezen eerlijk zijn.

We kunnen wel met prof. Anema in zijn jongste geschrift juichen: „Er is actie, toewijding en liefdevolle arbeid bij het volk zelf, bij het kader en bij de leiders”, doch er blijft een maar over, dat prof. Anema ook wel ziet, doch welke donkere zijde hij m.i. op den achtergrond gedrongen heeft, om alle licht te laten vallen op de weldaden, waarmede God ons dag aan dag overlaadt.

Ik zal hierover niet veel meer zeggen.

Bij het negatieve kunnen we niet blijven staan. Aan critiek alleen hebben we niet genoeg, en daarom dient de vraag overwogen, of we om onze bezwaren met de coalitie zullen breken, en welke weg tot verlevendiging moet worden ingeslagen. Wat het eerste punt betreft, kan niet genoeg tot voorzichtigheid worden gemaand. De coalitie heeft nog haar waarde. Het landsbelang kan haar vorderen, want niet alleen zijn er bij alle geschilpunten, tal van gemeenschappelijke idealen tusschen de ge-coaliseerde partijen, maar ook is met de bestendiging der samenwerking een nationale zaak gemeind. Niet alsof een rechts kabinet nu en altoos de revolutie zou kunnen keeren, doch een regering, die zich in het algemeen door de wet des Heeren laat leiden, is in Zijn hand een instrument om veel kwaad te stuiten. Zij is een stuwdam tegen den onstuimigen stroom van demoralisatie en valsche emancipatie, van revolutie en anarchie, van ontkerstening en verwildering, en daarom moeten we ons wel tienmaal bedenken, eer wij ons in ons isolement terugtrekken.

Onvoorwaardelijke separatie is onverantwoordelijk.

Gezamenlijk optrekken kan eisch zijn.

Maar wanneer deze gemeenschap weer van ons gevraagd wordt, kan zij alleen toegestaan op den basis van vaste waarborgen naar een wel-omschreven program. Er moet meer met ons worden gerekend. Het werkprogram van het kabinet moet zich nauw aansluiten aan ons program van beginselen. Er dient ook meer harmonie te heerschen tusschen regering en rechtsche partijen. Ministerie en kamerclubs zullen meer naar eenheid streven, en alleen wanneer deze „huwelijkse voorwaarden” aanvaard worden, is er onzerzijds tegen de trouwsluiting niet het minste bezwaar.

Dan durven we de samenwerking aan.

En op onze trouw kan een rechts kabinet zeker rekenen.

Maar nu de toestand in eigen partij.

Daarover spreek ik liever een volgende week, wanneer ik levens gelegenheid zal hebben een blik te werpen op de buitengewone vergadering onzer Deputaten, die heden, nu dit nummer verschijnt, wordt gehouden, en waarin een beslissing zal vallen over het passief vrouwenkiesrecht.

K. D.

Een eigen beschouwing van de economie.

In het zevende nummer van ons blad verscheen in deze rubriek van de hand van Dr. J. A. Nederbragt een artikel over de „Ontleding en Omschrijving der Economie”. Dit artikel stond niet op zichzelf. Het bevatte niet enkele losse gedachten, op wier uitwerking later tevergeefs gewacht wordt, doch het was de aanvang van een uitgebreide studie over een theorie der economie naar christelijke belijdenis.

Die studie is thans voltooid.

Het boek van Dr. Nederbragt is verschenen, en welk een boek! Het imponeert reeds door z'n uiter-

lijk, en maakt, wanneer men 't slechts vluchtig doorbladert, terstond den indruk van een werk van meer dan gewone beteekenis te zijn, doch die indruk wordt bevestigd, en verscherpt zich tot overtuiging, als men aan den rijken inhoud z'n diepere aandacht wijdt. De schrijver noemt zijn werk zeer bescheiden een proeve eener theorie der economie, maar deze proeve is meer dan een simpele poging. Dit boek is een daad. Dit werk draagt een „epochemachend” karakter. Men kan het met den auteur eens zijn of niet, en critiek oefenen of louter sympathie betuigen, maar ieder, die van deze economie-beschouwing kennis neemt, moet toestemmen, dat in deze studie iets buitengewoons en iets eighens wordt geboden, dat in onze tijden helaas zoo schaarsch is.

Dat eigene schuilt in tweeërlei.

In de eerste plaats bepaalt de schrijver zich er niet toe enkele detailpunten te behandelen, en over sommige markante economische vragen z'n licht te werpen, maar hij geeft hier een behandeling van het geheel der economie, en ten tweede doet hij dit op zuiver christelijk standpunt. Hij laat zich in al zijn beschouwingen leiden door het licht van Gods Woord, en daarbij vergevoelt hij zich niet met een copie te zijn van anderen. Neen, hij heeft zijn eigen visie, en geeft zijn eigen kijk, en hij heeft zijn gansche theorie naar eigen getrokken, of laat ik liever zeggen, naar in de Schrift gevonden lijnen, opgebouwd op den basis van de groote wet van het koninkrijk der hemelen, dat wie zijn leven wil behouden, het eerst moet verliezen.

Die structuur geeft aan het boek originaliteit. Daarin ligt het bekoorlijke van deze studie.

Het aantrekkelijke voor ons als Christenen, en wanneer ik alleen maar noem de verdeeling, waarvan de schrijver bij het gebruik uitgaat, n.l. in het deel, dat voor God, dat voor den naaste, dat voor de gemeenschap, en dat voor eigen gebruik is, gevoelt ieder, dat men te doen heeft met een principiële werk, waarin een eigen geluid wordt vernomen, en een stem klinkt, die niet onzeker is.

In zijn voorwoord zet Dr. Nederbragt z'n hoofdgedachten uiteen.

Dit voorwoord is gegeven in den vorm van een open brief aan de leiders van de Anti-Revolutionaire Partij Colijn en Idenburg, en daarin schrijft hij, dat hij noch een wetenschappelijk geschrift noch een handboek beoogde. Hij wilde alleen in onze christelijke kringen een andere richting geven aan de heerschende gedachten, en zijn doel was een eigen afgesloten gedachtengeheel te leveren, dat zich absoluut onderwerpt aan de waarheid der Heilige Schrift. In de wetenschap der economie moet, zoo zegt hij letterlijk, het hoogste zijn, „als eenmaal Maria te zitten aan de voeten van Jezus en te luisteren naar Zijn stem”, en die stem zegt ons, dat wij, gelijk ik reeds opmerkte, ons leven zullen geven om het te behouden, en het zaliger is te geven dan te ontvangen. „Het zich geven voor Zijn schapen door den goeden Herder moet in het economische leven der Christenen zijn weerspiegeling vinden in de toewijding, waarmede men zich geeft, ook aan de eenvoudigste taak, die God oplegt.”

Zooals men ziet, staat hier het geestelijke voorop. Het ideële beheerscht deze gansche studie.

Hier spreekt een man, die leeft en denkt uit Gods Woord, en alleen dit feit oefent in een tijd van „levensverzakelijking” niet geringe bekooring. Zulk een werk hadden we noodig, en waar reeds elke ernstige en degelijke poging om de oogen te openen voor het ideaal gewaardeerd moet worden, heeft deze proeve zeker aanspraak op onze erkentelijkheid.

Ik laat hier nog even kort den inhoud volgen. Het eerste deel geeft enkele inleidende beschouwingen over naam en begrip, verhouding van God en mensch, individu en gemeenschap, maatschappij en staat. Het tweede deel behandelt de productie, en wijdt o.a. een interessant artikel aan de socialisatie. Het derde deel spreekt over het verkeer. Het vierde over de verdeling. Het vijfde over het gebruik, en het zesde over de overheid en economie. Een nauwkeurig zaakregister is aan dit uitgebreide werk toegevoegd.

Hierbij wil ik het thans laten.

Ik hoop deze studie breder te bespreken. Zulk een werk verdient meerdere belangstelling dan een enkele boek aankondiging, en ik wil nu reeds Dr. Nederbragt hulde en dank brengen voor zijn kostelijk boek, waarop zeer zeker critiek is te oefenen, doch welke critiek beheerscht moet worden door oprechte en hartelijke waardeering voor zulk een uitnemenden arbeid.

K. D.

LITERATUUR EN KUNST.

Vermaak.

II.

Het scheppen van werelden vereischt in God geen inspanning. Voor Hem is 't alleen een heilig spel, een Goddelijke comödie. En wij, menschen, met alle andere redelijke schepelen, zouden tot

in eenwigheid in enkel vermaak, in één heilig, vrolijk spel hebben geleefd, als kinderen, wier onschuldige genoegens door hun vader en moeder worden gadegelegen en gedeeld.

Maar de Duivel heeft dat Goddelijk spel bedorven en de tragedie van de zonde op het wereldtooneel gebracht.

Daardoor is er, in plaats van vermaak, de ernst der zonde gekomen, die allen anderen droevigen ernst heeft voortgebracht. Het is nu de vloek van den afmattenden en ijdelten arbeid, de doorn van moeite en zorg, de distel der teleurstelling. Wrang vrucht der zonde! Zij heeft bijna al het zoete Gods weggenomen. Wel maakt ook de Duivel het leven der zijnen tot een schijnbaar allervrolijkst spel van muziek en dans, waarin toneelspel en kaartspel en allerlei spelen elkander afwisselen, doch het is een dronkemansvreugde, die lichaam en ziel verwoest. En tot hoe lang duurt zij? Tot aan de armoede, tot aan de krankheid, tot aan het graf, indien niet nog vooraf tot aan den kerker en tot aan het schavot. En waar leidt zij allerlaatst heen? Tot aan den eeuwigen dood.

De goddelooze houdt de zonde voor een spel, waarmede hij zich zoolang vermaakt, totdat hij zijn ziel heeft verspeeld.

Maar voor God is die zonde de donkerste ernst. Zij doet Zijn heiligen toorn ontbranden. Hij geeft den Zoon des menschen, in Wien al Zijne vermakingen zijn, over tot een schouwspel der wereld. Met Zijn gedoogen wordt Hij de hoofdfiguur in het mimisch kluchtspel van ruwe soldeniers. Straks gaat het gordijn op voor het werelddrama van Golgotha. Dan gaan alle lichten der wereld uit en Zijne bekenden staan van verre, sidderend voor de huiveringwekkende realiteit van een spel, waarbij Dante Aligieri's Hel slechts zwak en gekunsteld lijkt.

Maar daar wordt ook het demonisch spel van Satan gebroken. Daar wordt de zonde veroordeeld in het vleesch. Daar wordt de Middelaar al den Zijnen een oorzaak van eeuwige vreugde. — En als de laatste vijand, de Dood, zal zijn teniet gedaan, dan heeft het helse spel der zonde een einde. Dan gaan Zijne kinderen in de vreugde huns Heeren. „Dan zullen daar de blijde zangers staan, de speellien op de harp en cimbels slaan.”

Gode zijn al Zijne werken van eenwigheid bekend. Geen oogenblik heeft Hij zich daarom met Zijne liefde van de wereld afgetrokken. „Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft.” En dat niet alleen! Hij heeft ook van stonde aan den vloek, dien zij over zich had gehaald, getemperd. Het verzoeningswerk van Christus had, — mag ik dat zoo zeggen? — terugwerkende kracht. God gaf den gevallen mensch niet geheel over aan de macht des doods. Onmiddellijk grijpt God in met de behoudende kracht Zijner gemeene gratie.

Het is die heerlijke waarheid der gemeene gratie, die het Calvinisme heeft ontdekt en die voor de oogen van den Calvinist het gelaat des aardrijks veranderd heeft en nu zijn kijk op de wereld bepaalt.

Voor hem zijn de dingen des levens niet dan pas heilig, als ze besprenkeld zijn met de wijkwast der kerk.

Wel weet hij, dat de Duivel in de Schrift de Overste der wereld wordt genoemd en dat hij daarom te bidden heeft: leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van den Booze, van den Booze, die ook, dat de Duivel, Gode zij lof, niet de eigenaar der wereld is, dat hij slechts gelijk is aan den zakkenroller, die zich verheugt in een onrechtmatig verkregen bezit, dat hij op 's Heeren tijd zal moeten loslaten.

„De aarde is des Heeren, mitsgaders hare volheid”. Daarom ook bidt onze Hoogepriester: „Vader, ik bid U, niet, dat Gij ze uit deze wereld wegneemt, maar, dat Gij ze bewaart van den Booze”.

God zelf houdt het schoon gebouw der wereld onwankelbaar in stand. Hij geeft regen en vruchtbaarheid. Hij doet nog menschen geboren worden. Hij siert ons geslacht nog met denkracht, met rechtsbesef, met kunstenaarsaankleg en kunstzin, vervullende alzoo onze harten met vrolijkheid. Hij ontnam ons niet ganschelijk, wat Hij ons deelachtig maakte, toen Hij ons schiep naar Zijn eigen beeld.

En — wat daarbij de bijzondere opmerksaamheid wel verdient — Hij schenkt Zijn goede gaven niet alleen aan hen, die met diep berouw tot het inzicht kwamen, dat zij zich zwaar bezondigd hadden aan de eer van de hoogste Majesteit, maar onbetwistbaar in meerdere mate aan de verachters van Zijn Naam. Waarom? Is het niet om hun de maat Zijner goedheid vol te meten, opdat niemand, wie ook, eenige verontschuldiging zou kunnen brengen in den Dag der dagen? En is het ook niet, opdat alle schepsel getuigen zou van de deugden des Scheppers, bewust of onbewust, gewillig of onwillig?

Hoewel dus niet van de wereld, weet de Calvinist, dat Hij God moet dienen in de wereld, dat geen gave Gods verwerptelijk is, met dankzegging genoten zijnde, dat hij mee mag en moet bouwen aan de cultuur der wereld, dat de vaart op de levenszee niet verboden is, al moet hij oppassen voor de duikbooten, dat hij op alle levensgebied de van zijn God ontvangen talenten moet besteden, dat de Godzaligheid een groot go-